

PREVENIREA ȘI CORECTAREA GREȘELILOR DE PRONUNȚIE

Prevention and Improvement of the Pronunciation Mistakes

Loredana BLOJU, Assistant Professor Ph.D.,
University of Pitești

Abstract: The physical and psychical evolution of primary school children can be achieved in terms of the activities they develop. At early ages, studies have recorded an intense development of language in all its phonetic, lexical, semantic and grammatical aspects. At the beginning, children acquire language and discourse techniques gradually, by imitating the speech models of those in charge of their education or of those they interrelate with. For an optimal functioning of the instruction activities, the teacher must be familiar with the main pronunciation issues children may face with, with their causes and means of improvement.

Keyword: language, pronunciation, improvement, instruction activities.

Învățarea cititului și deprinderilor corecte de scriere depind în mod obligatoriu de o pronunție clară și coerentă a sunetelor. Pentru bunul mers al acestei etape profesorul din învățământul primar trebuie să cunoască în profunzime care sunt principalele probleme de pronunție cu care se pot confrunta copiii, care sunt cauzele lor și cum se pot remedia acestea. Cadrul didactic este acela care trebuie să atragă atenția părintelui asupra eventualelor probleme pentru a nu se întârzia cu includerea copilului într-un program de recuperare fie prin intermediul unor exerciții simple, fie prin exerciții mai complexe dacă este vorba despre tulburări severe de vorbire.

Limbajul, în dezvoltarea sa, poate fi influențat negativ de mai mulți factori (Bărbulescu, G., 2009:73):

- *Factori organici* – este vorba în principal despre diverse cauze ce pot afecta sistemul nervos central sau auzul și organele fono-articulatorii. Tot în această categorie pot fi incluse boli ale copilăriei netratate corespunzător (scarlatina, pojarul, rujeola), intoxicații cu anumite substanțe chimice sau cu alcool, infecții;
- *Factori funcționali* – vizează afecțiuni senzoriale ce au consecințe, în primul rând, asupra expirației, articulației și fonației. Se înregistrează astfel o insuficiență a auzului fonematic cu urmări grave pentru evoluția limbajului copilului;
- *Factori psiho-neurologici* – se întâlnesc la copii cu deficit mintal, cu tulburări de memorie și de atenție, cu tulburări ale reprezentărilor optice și acustice;
- *Factori psiho-sociali* – mediul în care copilul se dezvoltă fizic și psihic îl influențează în mod direct. Stimularea slabă a vorbirii în copilărie, necorectarea vorbirii sau a pronunției (ce constituie uneori pentru cei din casă un motiv de amuzament), imitarea unor modele de vorbire incorectă în perioada formării limbajului, stările conflictuale din familie, suprasolicitările sunt cauze ale unor blocaje sau disfuncții verbale.

Tipuri de tulburări de limbaj

Având în vedere o serie de criterii, profesorul Emil Verza a realizat o clasificare a tulburărilor de limbaj, plasându-le în mai multe categorii:

1. Tulburări de pronunție sau de articulație – sunt cele mai frecvente. Dificultatea constă în emiterea sunetelor, a cuvintelor, a propozițiilor și în înțelegerea enunțurilor celorlalți. Acestea se manifestă deopotrivă și la nivelul scrierii. Dintre aceste tulburări amintim:

- **dislalia** (deformarea, substituirea și omisiunea sunetelor siflante și șuierătoare – *s, ș, j, z, t, ce, ci, ge, gi* – sau înlocuirea ori inversiunea sunetului *r*). Exercițiile recomandate pentru corectarea dislaliei simple sunt cele de mișcare a buzelor și a limbii, de respirație, de educare a auzului fonematic sau de automatizare (memorare de poezii, conversație).

- **rinolalia:** în rinolalie există deficiențe care constau în tulburarea rezonanței sunetelor și a vocii cu caracteristici predominant nazale. Ea este cunoscută și sub denumirea de voce fonfăită. În rinolalie tulburările de fonație coexistă cu tulburările de articulație. Deficiențele vocii apar ca fenomene secundare.

- **disartriile:** reprezintă o dificultate a vorbirii care nu este legată în mod obligatoriu de o atingere a organelor de fonație (limba, buze, val palatin etc.) sau de comanda nervoasă a acestor organe. Există două mari tipuri de disartrie, care diferă fiziologic: *tipul paralytic* și *tipul neparalytic*. Disartriile paralytice sunt consecințe ale unei atingeri directe a mușchilor (miastenie), a unei atingeri a bulbului rahidian (scleroza laterala amiotrofia) sau a unor leziuni bilaterale ale căilor care merg de la cortex la bulb. În acest ultim caz se vorbește de sindromul pseudobulbar; el se întâlnește, de exemplu, în accidentele vasculare cerebrale multiple și la scleroza în plăci.

2. Tulburări de ritm și fluentă a vorbirii

- **bâlbâiala** sau **balbismul** conduce la dificultăți de adaptare a copilului și de interacțiune cu cei din jur. Modul ei de manifestare constă în repetarea anumitor sunete-silabe, uneori chiar repetiția unui cuvânt întreg. Prezența acestor tulburări în perioada școlară presupune în mod obligatoriu intervenția logopedului.

- **logonevroza** constă în repetiția anumitor sunete – silabe sau cuvinte determinată de fondul nervos. Copilul trăiește ca pe o dramă sau ca pe o frustrare această dificultatea a lui de exprimare. Reacția lui fizică este evidentă prin grimase, spasme sau o anumită încordare nervoasă din teama de nu se exprima greșit.

- **tahilalia** și **bradilalia:** tahilalia este o tulburare de limbaj caracterizată printr-o vorbire rapidă, precipitată, cu un debit mare de cuvinte. Tahilalia se încadrează în același spectru ca și bâlbâiala și este opusul afecțiunii Braille a celor care vorbesc mult prea încet, lent, își găsesc greu cuvintele și se exprima dificil.

Toate aceste dificultăți pot fi îndreptate cu ajutorul logopedului, prin intermediul exercițiilor de educare a respirației și de reeducare a ritmului vorbirii în urma cărora copilul să-și facă o imagine de sine pozitivă putând fi continuate și în clasă.

3. Tulburările de voce perturbă melodicitatea, intensitatea și timbrul vocii. Sunt tulburări ce au drept consecință afecțiuni ale planului afectiv.

- **afonia**: pierderea vocii totală sau parțială, în episoadele de afonie corzile vocale nu mai vibrează deloc din cauza unor procese inflamatorii. Ea apare și în cazul nevrozelor, a paraliziiilor.

- **disfonia**: descrie tulburările vocii, în principal tulburări de natură fonatorie, pacientului fiindu-i greu să rostească cuvintele sau să emite sunete cu tonalitate modificată. Vocea disfonică poate suna slăbită, grosolană, etc. Există trei tipuri distincte de disfonie: organică, funcțională și spasmodică. Disfonia este cauzată, de obicei, de o problemă a corzilor vocale, cele mai multe cazuri fiind asociate cu inflamația laringelui (laringita) în cadrul unor procese patologice diverse.

4. Tulburări ale limbajului citit-scris

În cazul unor dificultăți pe care le întâmpină copilul în deprinderea cititului sau a grafiei, profesorul se poate confrunta cu o atitudine de indiferență, de izolare și chiar de anxietate a acestuia. Toate acestea pot avea drept cauză eșecul școlar și conflictul permanent din clasă care apare pe de o parte cu profesorul, iar pe de altă parte cu colegii. El trebuie tratat cu maximă atenție, deoarece rezolvarea acestor probleme depinde evoluția copilului pe toată perioada școlarității.

- **dislalia** și **disgrafia**: prima presupune perturbarea mecanismelor citirii, consecințele fiind de deformare, uneori erori sau lacune. Simbolurile grafice sunt neidentificate precis de către copil, nu sunt clar înțelese și corect reproduse. Cea de-a doua presupune perturbarea învățării scrisului, se omit litere, se inversează sau se substituie. Toate acestea conduc la anumite confuzii care apar între foneme, la inversiuni și adăugiri de cuvinte sau chiar de propoziții, la tulburări de lizibilitate ale laturii semantice. Uneori grafemele nu au aceeași mărime și formă în spațiul paginii, sunt dezordonat dispuse.

G. Bărbulescu și D. Beșliu (2009:77) indică anumite situații care ar trebui să ne alarmeze:

- Dificultăți în activitatea de scriere după dictare sau de compunere, deși simpla copiere a literelor nu pune probleme;
- Frecvența inversărilor, substituirilor, confuziilor sau adăugirilor;
- Scrisul și cititul nu se produc în mod linear, ci în diagonală sau în oglindă;
- Elevul scrie neglijent, tremurat indiferent de condițiile de lucru;
- Dificultatea sau chiar incapacitatea de a trece la rândul următor.

În această situație, demersurile de recuperare trebuie incluse în două tipuri de activități:

1. **generale**: exerciții (pentru dezvoltarea musculaturii degetelor și a psihomotricității mâinii, pentru dezvoltarea auzului fonematic, pentru dezvoltarea capacității de orientare și structură spațială), jocuri sau activități cu scopul de a îmbunătăți atitudinea față de citit/scris.

2. **speciale**: „citirea imaginilor” izolat și în suită, dezvoltarea capacității depistării relației fonem/grafem, exerciții de citit/scris selective sau simultan cu profesorul, citire sau scriere pe roluri, dictări și compuneri, dezvoltarea limbajului și stimularea activității psihice.

5. Tulburări polimorfe

- **afazia**: tulburare a vorbirii care afectează exprimarea sau înțelegerea limbajului vorbit sau scris în absența oricărei modificări senzoriale sau a unui deficit al aparatului fonator,

rezultând în urma unor leziuni dobândite ale creierului. Elementul fundamental al unei afazii îl constituie tulburarea codificării lingvistice și nu a articulării sau perceperii verbale. Pacientul afazic nu mai este capabil să folosească limbajul ca simbol pentru obiecte sau pentru procesele gândirii.

- **alalia**: incapacitate de a vorbi din cauza unui defect sau a unei paralizii a organelor vocale.

6. Tulburări de dezvoltare a limbajului

- mutism

- retard/întârziere generală a vorbirii

7. Tulburări ale limbajului plecând de la disfuncțiile psihice

- **dislogia**: tulburări mentale ale limbajului, atât sub aspectul formei, cât și al conținutului, consecutive tulburărilor de gândire, tulburărilor de logică, fără un substrat neurologic evident și care se traduc printr-o alterare mai mult sau mai puțin profundă a caracteristicilor esențiale ale comunicării verbale.

- **ecolalia**: este o limitare a limbajului la repetarea unor cuvinte/fraze învățate (simptom pe care îl manifestă, de obicei, cei ce suferă de afazie) sau o imitarea involuntară a unor cuvinte/fraze auzite la partenerul de discuție (simptom ce se arată de exemplu la cei ce suferă de sindromul Tourette, schizofrenie, boala Alzheimer sau autism).

- **jargonofazii**: tulburare de limbaj caracterizată printr-o exprimare neinteligibilă, cu sunete fără semnificație

Activități indicate pentru lucrul cu acești copii

Așa cum ne putem imagina, activitatea cu acești copii nu este deloc ușoară. Ea presupune nu numai un anumit mod de a vorbi cu acești copii, dar și o anumită atitudine din partea profesorului. Având în vedere că dificultatea de vorbire afectează negativ nu numai latura expresivă, dar și pe cea afectivă (slaba relaționare cu cei din jur, lipsa încrederii în sine), profesorul trebuie să sprijine în permanență acești copii, să fie omniprezent în încercarea lor de a se corecta sau de a se recupera. De aceea, toate informațiile, temele de limba română trebuie individualizate, prezentate diferențiat, uneori diminuate.

Procesul însușirii limbii și a tehnicii vorbirii nu decurge atât de simplu pe cât s-ar crede. La vârsta școlară mică, simpla imitare a sunetelor nu este și nu poate fi perfectă. Dispunând de o capacitate articulatorie restrânsă – aparatul verbo-motor este în formare la această vârstă, posibilitățile analitico-sintetice sunt incipiente, precum și cele de comparare, de generalizare, de abstractizare, de formare a atenției, a memoriei și a voinței – copiii nu-și pot forma dintr-o dată forme corecte de vorbire. Așa se explică, desigur, greșelile în pronunțare unor sunete ale limbii la școlarii mici, aliterarea, înlocuirea sau inversarea lor. Tot așa se explică, în mare măsură, și dificultățile fonematice, greșelile gramaticale sau cele de ordin semantic întâlnite la acest nivel al școlarității.

Data fiind vârsta copiilor, îndreptarea greșelilor de pronunție și, ulterior, de scriere, nu poate fi concepută rigid, ca o reproducere treptată a unor sunete, silabe, cuvinte, până la corecta lor executare. Un astfel de exercițiu ar presupune să-i supunem pe copii la un efort ce depășește capacitatea lor de concentrare, ceea ce nu ar duce decât la obosirea sistemului lor

nervos. De aceea, una dintre modalitățile recomandabile ar fi aceea de a include exercițiul în învelișul unui joc antrenant și care să aibă, în același timp, un conținut corect și inteligibil.

Printre jocurile care pot fi folosite în acest sens, pe primul loc se plasează cele cu caracter imitativ, adaptate din punct de vedere al conținutului cerințelor noastre curente. Aceste jocuri includ onomatopee imitative, astfel alese încât să cuprindă sunetele pe care copiii au tendința de a le pronunța greșit. De la un joc la altul, onomatopeele pot fi schimbate, astfel încât sunetul a cărui pronunțare corectă o exersăm să apară în silabe diferite și în poziții variate. Dacă se stăruie asupra unui sunet prin utilizarea diferitelor onomatopee incluse în joc, copiii ajung să-l diferențieze din ce în ce mai bine și să-l pronunțe mai clar și mai corect.

Avem astfel posibilitatea de a include exercițiile pentru perfectarea articulării și a pronunției în diverse jocuri de mișcare distractive. Putem menționa jocul *Ursul și albinele* care insistă pe repetarea grupului de onomatopee *bzzzzzz* sau jocul *Fetița și găștele* în care se reproduce în mod repetat sunetul *ssss*. Asemenea jocuri pot fi desfășurate cu copii de la vârsta de 3 ani și până la 7-8 ani.

La începutul jocului imitativ se recomandă ca profesorul să demonstreze copiilor felul în care trebuie să se pronunțe corect onomatopeele pe care acesta le cuprinde, chiar dacă ele sunt considerate cunoscute și intrare mai de demult în practica jocurilor spontane. Demonstrarea pronunțării corecte a onomatopeelor nu va fi însoțită la început de mișcarea corespunzătoare pentru a nu le distrage atenția deodată, lucru extrem de facil la această vârstă. În continuare vor fi aleși 2-3 copii cu o pronunție bună spre a rosti sunetele respective, cerându-se tuturor copiilor să asculte dacă se execută corect sau nu. Fiecare dintre ei va fi apreciat, laudat, stimulându-se astfel reproducerea corectă a sunetelor de către toți copiii. Jocul se execută apoi cu grupa întreagă, fiind asociat pe parcurs, după mai multe repetiții, cu mișcarea corespunzătoare, demonstrată, în prealabil, de cadrul didactic. Trebuie interzis copiilor să se grăbească, să facă eforturi vocale speciale sau să țipe în timpul jocului ceea ce dăunează, pe de o parte, vocii, iar pe de altă parte, împiedică articularea corectă a sunetelor.

Cu copiii care continuă să altereze o parte dintre sunetele limbii, se pot face și jocuri imitative individuale sau în grupuri restrânse, precedate de o nouă demonstrare, fără a se insista însă în mod excesiv tocmai pentru a-i feri de oboseală sau de un oarecare dezinteres pentru joc. Cu toate aceste prilejuri este benefic să se facă și aprecieri individuale, avându-se grijă să se evite extremele prin laude excesive sau critici aspre. Exagerându-se cu lauda, copiii pot renunța la eforturile care se cer în continuare pentru perfectarea pronunției și se poate ajunge chiar la slăbirea autocontrolului. Acest lucru îi împiedică pe mulți copii să depășească treapta dificilă a verificării exactității și a corectitudinii propriei emisii vocale, ajungând să sesizeze, mai degrabă, abaterile de natură fonetică ale colegilor, decât propriile lor greșeli.

Pe lângă aceste jocuri, se pot organiza și altele care să reclame, de data aceasta, pronunțarea unor cuvinte sau propoziții ce cuprind sunete sau grupuri de sunete mai greu de pronunțat. Un exemplu este jocul distractiv *Deschide urechea bine* care poate fi valorificat în scopul exersării unei pronunțări clare și coerente. În acest joc copiii sunt obligați să folosească o serie de nume, unele dintre ele alcătuite din sunete sau grupuri de sunete mai dificile (de ex.: *Cristina, Gheorghică, Petrișor, Cecilia*). Se recomandă ca rostirea numelui să se facă deschizând bine gura pentru ca numele să fie corect auzit.

Tot pentru formarea unei pronunții clare și corecte se recomandă organizare periodică a unor jocuri scurte, în cadrul cărora să se folosească vorbirea în șoaptă, articularea sudă (fără voce) și vorbirea în ritm rapid. Astfel, li se poate cere copiilor să recite în șoaptă versuri ca:

*Un cocoș cu galoși
Își ia boabe dintr-un coș
Lângă el, sprintenel
Ar mânca și-un cocoșel.*

Sau

*Doarme moșul sub umbrar
Sforăie ca un bondar.....*

Pentru eliminarea dificultăților întâmpinate în utilizarea unor cuvinte mai lungi, a unor structuri fonetice care pun probleme sau a unor propoziții care cuprind asemenea cuvinte, este recomandabil să se inițieze diferite jocuri în care să li se ceară să repete din ce în ce mai repede structurile indicate. Este vorba despre jocuri de silabe, de zicători, de ghicitori, de numărători sub formă de poezii.

De exemplu, se pot folosi structuri precum:

*Cra, cro, cru, cre, cri, cră, crî
Stra, stră, stru, stre, stri, stro, strî
Pla, plo, plu, ple, pli, plă, plî
Șla, șlo, șlu, șle, șli, șlă, șlî*

Sau

*Trei cocostrârci
Stau cocoțați
Pe streășina șurii*

Sau

Capra crapă piatra-n patru

Sau

Șase sași în șase saci

Pentru început vor fi alese texte mai ușoare și progresiv se va trece la texte mai dificile care presupun încercări mai mari de pronunțare. Ca stimulent pot fi folosite în joc întrecerea între copii, penalizarea pentru cel care greșește (de exemplu, să imite orăcăitul broaștei ori croncănitul ciorii), punctajul ce se acordă echipei câștigătoare.

Cu școlarii, către sfârșitul anului școlar, este bine să se organizeze jocuri speciale pentru dezvoltarea auzului fonematic. Astfel, pot fi realizate jocuri speciale care să se oprească asupra unui sunet. De pildă, într-un joc se pot folosi cuvinte de tipul: *călimară, caiet, cartof, cușit, cârlig, cutie, copac*, pronunțate de cadrul didactic fără primul sunet pe care copiii trebuie să-l ghicească. Se pot folosi în jocurile respective chiar anumite cuvinte astfel încât schimbarea primului sau ultimului sunet să ducă la cuvinte cu sens nou: *masă, casă, lasă, iasă* etc.

Acestea sunt doar câteva dintre jocurile pe care cadrul didactic le poate folosi pentru perfectarea pronunției copiilor. Ele pot veni și în întâmpinarea dificultăților cu care se confruntă copiii.

La fel de importantă este și *comunicarea* permanentă cu acești copii, încercarea de a obține de la ei feed-backuri pentru îmbunătățirea activității didactice în raport cu dezabilitățile lor. Pentru a avea rezultate și în aceste cazuri informația trebuie să fie prezentată în mod clar și concis, și cât mai structurat posibil. Copiii nu trebuie forțați să facă mai mult decât pot face, iar timpul lor de lucru trebuie să fie altfel dozat spre deosebire de copiii fără probleme. Fișele de lucru propuse trebuie să fie bine schematizate, să conțină elemente vizuale (culori, eventual o legendă, un cod al culorilor), hărți, imagini, fotografii.

De asemenea, profesorul trebuie să le ofere posibilitatea de a fi evaluați oral sau scris, dar cu mare răbdare pentru a le da posibilitatea să exprime tot ceea ce au înșușit. Volumul temelor pentru acasă trebuie redus, fiind bine știut faptul că un copil cu astfel de probleme are nevoie de mai mult timp. Trebuie încurajată folosirea dicționarelor, a vocabularului sau a listei de termeni/ cuvinte.

Desigur că această încercare de adaptare a procesului de învățare la nevoile speciale ale acestei categorii de copii reprezintă pentru profesor un efort în plus. Dar numai astfel putem oferi acestor elevi dreptul de a învăța și de a avea șanse egale de reușită în viață. Din punctul nostru de vedere, aceste exerciții sunt extrem de utile nu numai în cazul copiilor ce prezintă tulburări de vorbire, dar și în cazul celorlalți copii pentru a le forma deprinderea unei exprimări corecte și a unei pronunții clare și coerente.

Bibliografie

Bărbulescu, Gabriela, Beșliu, Daniela, (2009), *Metodica predării limbii și literaturii române în învățământul primar*, Corint;

Molan, Vasile, (2010), *Didactica disciplinei „Limba și literatura română” în învățământul primar*, București, Editura Emia;

Tîrcovnicu, Victor, Popeagă, Vasile, (1972), *Pedagogia generală*, EDP, București;

Vărzari, Elena și colectivul, (1947), *Cunoașterea mediului înconjurător și dezvoltarea vorbirii*, EDP, București;

Verza, Emil, (1973), *Conduita verbală a școlărilor mici (normali, logopați și debili mintali)*, EDP, București;